

А. М. Дьорова,
аспірант, Полтавський університет споживчої
кооперації України

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті висвітлено погляди різних вчених відносно визначення терміна "фінансовий механізм". Автором розглянуто фінансовий механізм діяльності малих підприємств та елементи, що визначають його сутність.

The article highlights various scientists' views concerning determination of the term of "financial mechanism". The author touched upon the financial mechanism of small enterprises' activities and the elements, which define its essence.

Ключові слова: фінансовий механізм, фінансові методи, фінансові важелі, мале підприємство.

ВСТУП

Сучасна економічна теорія оцінює роль держави в економічних процесах і в процесі створення відповідних умов для діяльності суб'єктів господарювання. Не менш значущим, а подекуди й досить важливим є державне регулювання розвитку малого підприємництва, а саме: створення такої системи, яка б забезпечувала не тільки постановку цілей та контроль їх виконання, а й відповідне фінансове, матеріальне та інформаційне забезпечення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематиці фінансового механізму як практичного втілення фінансової політики держави присвятили свої праці Василюк О.Д., Дробозіна Л.О., Єпіфанов А.О., Опарін В.М., Юрій С.І. та ін. Питання розвитку та державної підтримки малого підприємництва досліджують Варналієм З.С., Зятковською А.І., Реверчуком С.К., Рубе В.А. та ін.

Метою статті є розкриття економічної сутності й значення фінансового механізму діяльності малих підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Фінансова криза, що охопила економіку провідних країн світу, зачепила і Україну. Сподівання на те, що низький рівень інтегрованості України у світові фінансові ринки може слугувати своєрідним амортизатором, буфером щодо розвитку негативних процесів, не виправдалися. Зараз гостро стоїть питання протидії їм, інакше країні у черговий раз доведеться сплатити надвисоку соціальну ціну за порятунок національного господарства. Провідна роль у реалізації необхідних заходів належить державі [1, с. 11].

Ринкова економіка чітко вимагує можливість банкрутства, особливо це стосується малих підприємств, які ще не мають стійкого "грунту" для своєї економічної діяльності. Тому від початку своєї діяльності, а саме — від складання бізнес-плану, керівники мають чітко усвідомлювати, за рахунок яких фінансових ресурсів вони будуть здійснювати свою діяльність, куди їх ефективніше вкласти, щоб отримати економічний ефект.

Забезпечення зростання суспільного багатства можливе лише за умов ефективності конкретних форм розподілу, перерозподілу і використання наявних фінансових ресурсів і фінансового потенціалу держави, в чому і проявляється фінансова політика держави.

Фінансово-економічний словник визначає фінансову політику держави, як "систему заходів (законів, адміністративних рішень) у сфері фінансів з метою цілеспрямованого впливу держави на розвиток фінансово-кредитної системи та національної економіки загалом" [2, с. 435—436].

Інше визначення пропонують С.І. Юрій та В.М. Федоров: "Фінансова політика — це сукупність розподільчих та перерозподільчих заходів, які держава здійснює через фінансову систему, щодо організації та використання фінансових відносин з метою забезпечення зростання ВВП країни і підвищення добробуту всіх членів суспільства" [3, с. 80]. Вчені концентрують свою увагу на здійсненні державних заходів на трьох рівнях фінансової системи (державному, суб'єктів господарювання та світовому).

Фінансова політика повинна знайти таку модель чи механізм, завдяки яким перерозподіл фінансових ресурсів здійснювався б ефективно, забезпечувач стимулювання матеріального виробництва і соціальний захист населення.

Серед головних напрямів реалізації фінансової політики держави (погашення внутрішнього та зовнішнього боргу своєчасно і в повному обсязі, контроль за витрачанням бюджетних коштів, підтримка підприємницької активності та зниження рівня безробіття в державі та ін.) слід виділити стимулювання розвитку малого підприємництва. Аналіз показав, що мале підприємництво в Україні протягом останніх років забезпечувало близько 10—11% ВВП країни. В країнах з розвинутою ринковою економікою (США, Японія, Німеччина) даний показник сягає 65—80%. У Німеччині ще на початку 90-х років підприємствами малого і середнього бізнесу створювалося близько 50% ВВП.

Практичне втілення фінансових заходів фінансова політика держави знаходить саме у фінансовому механізмі, які направлені на мобілізацію фінансових ресурсів, їх раціональний розподіл, використання та здійснення контролю за цими процесами.

Що ж являє собою "фінансовий механізм"?

Механізм (з грец. — machine — знаряддя, пристрій). Даний термін можна тлумачити по-різному:

1) пристій, що передає чи пере-

творює рух між різними ланками машини, приладу;

- 2) внутрішній устрій, система;
- 3) послідовність станів або процесів будь-яких явищ [4, с. 451];
- 4) метод, спосіб [5, с. 665].

Економічна література по-різному трактує термін "фінансовий механізм" і однозначного підходу до його визначення та складових не має.

Ученими пропонуються різні визначення фінансового механізму, такі як: "система управління", "сукупність форм і методів управління..." або ж "як систему або сукупність окремих його елементів", які впливають на діяльність підприємства або соціально-економічний розвиток суспільства (див. рис. 1).

Російські вчені Шеремет А.Д., Сайфулін Р.С. трактують фінансовий механізм як "систему управління фінансовими відносинами підприємства через фінансові важелі за допомогою фінансових методів" [6, с. 13]. Визначення Ковальової А.М. відрізняється від попереднього тільки складовими елементами. До складу фінансового механізму включаються інструменти (документи, що мають вартісне вираження і за допомогою яких відбувається операції на фінансовому ринку [7, с. 23; 8, с. 96—97]. Ковальова А. М. та вчені Кончина Н.В., Поляк Г.Б., Павлова Л.П. концентрують основну увагу на системі управління фінансами підприємства, де найбільш повно реалізуються та взаємодіють функції фінансів, що в кінцевому результаті призводять до забезпечення підприємства необхідними йому грошовими засобами.

Дробозіна Л.А. дає визначення фінансовому механізму як "сукупності організаційних і правових форм фінансових відносин в державі, порядок формування і використання централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів..." [10, с. 21]. Юрій С.І., Федосов В.М. фінансовий механізм трактують так: "...це комплекс фінансових методів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства" [11, с. 85]. Дробозіна Л.А. більш широко трактує дане визначення, вона до складових фінансового механізму включає ще й методи фінансового планування й фінансове законодавство.

Вітчизняні вчені Базилевич В.Д. та Василик О.Д. замість централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів у своєму визначенні використовують термін "фінансові ресурси". Погоджуються з ними і автори "Фінансово-економічного словника", які зазначають: "механізм фінансовий — це сукупність форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою за-

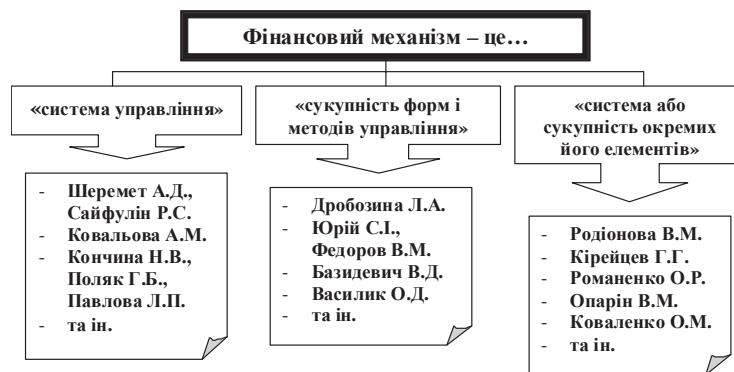

Рис. 1. Тракткування вченими терміна "фінансовий механізм"

безпечення різноманітних потреб державних структур, суб'єктів господарювання і населення" [2, с. 332].

Визначення вченими мети використання грошових засобів та фінансових ресурсів у також різняться. Так, Федоров В.М., Огородник С.Я., Суторміна В.Н. визначають метою задоволення потреб суспільства; Базилевич В.Д., Василик О.Д. та Загородній А.Г., Вознюк Г.А. — забезпечення різноманітних потреб державних структур, суб'єктів господарювання та населення.

На думку Родіонова В.М., "фінансовий механізм — це сукупність способів організації фінансових відносин, що застосовуються суспільством з метою забезпечення сприятливих умов для економічного і соціального розвитку" [14, с. 66]. У визначенні Кірейцева Г.Г. серед елементів фінансового механізму наводяться лише методи реалізації економічних інтересів, які впливають на соціально-економічний розвиток підприємств. Романенко О.Р. дає більш широке трактування визначенню "фінансовий механізм", виокремлюючи серед його складових елементів форми, методи і важелі фінансового впливу, а Опарін В.М. додає до цього ряду ще один елемент — "інструменти". Вчені даної групи метою фінансового механізму вбачають соціально-економічний розвиток суспільства.

На нашу думку, найбільш повним є визначення фінансового механізму Коваленко О.М., в якому всі елементи фінансового механізму зібрані в єдине ціле, окреслене відповідне забезпечення цих складових. Разом з тим, Коваленко О.М. не визначає мету складових фінансового механізму, з якою вони використовуються у фінансовій діяльності держави.

Фінансовий механізм ми розуміємо як систему форм фінансових відносин, методів, важелів, стимулів та санкцій, що використовуються у фінансовій діяльності держави і підприємств за допомогою нормативно-правового та інформаційного забезпечення, з метою фінансового забезпечення дер-

жавних структур, суб'єктів господарювання та населення.

Структура співвідношення елементів фінансового механізму визначається конкретними задачами, що вирішуються суспільством на даному етапі розвитку. Вплив фінансового механізму на різні сторони виробництва і суспільства в цілому має кількісну і якісну визначеність. Першооснова функціонування фінансового механізму — кількісна визначеність, тобто величина фінансових ресурсів, що формується та використовується на ті чи інші цілі. Без відповідних асигнувань не можливе вирішення ні однієї із задач розвитку суспільства. Однак самого лише виділення ресурсів недостатньо. Надзвичайно важливим є правильно визначити, яким чином та якими каналами повинен проходити їх рух, на яких умовах вони можуть виділятися і використовуватися. Таким чином, дію фінансового механізму визначено якісно [11, с. 69]. Лише за допомогою правильно організації руху фінансових ресурсів та фінансових відносин підприємства можуть забезпечити власну конкурентоспроможність.

У сучасній ринковій економіці не можливо залишати поза увагою малі підприємницькі структури, адже в кризовій ситуації, яка склалася в Україні, державна підтримка цієї сфери майже відсутня: скоротилося бюджетне фінансування, банки відмовляються видавати кредити, або видають їх під високі відсотки, які мале підприємство не в змозі сплатити. Тому слід сформувати такий фінансовий механізм, який би забезпечив таку систему фінансових відносин в процесі формування і використання фінансових ресурсів, які б позитивно впливали на економічну діяльність малих підприємств та забезпечували відповідні умови для їх існування.

На нашу думку, фінансовий механізм малих підприємств — це система форм фінансових відносин, методів, важелів, стимулів та санкцій, що використовуються у їх економічній діяльності за допомогою нормативно-правового та інформацій-

ного забезпечення, з метою фінансового забезпечення малих підприємств.

Відповідно до визначення, складовими фінансового механізму малих підприємств є:

- форми фінансових відносин;
- фінансові методи;
- фінансові важелі;
- нормативно-правове забезпечення;
- інформаційне забезпечення.

Формами фінансових відносин на рівні малих підприємств є: відносини з іншими підприємствами та організаціями (з постачальниками, покупцями, будівельними та транспортними організаціями, іншими підприємствами); внутрішні відносини на малих підприємствах (між цехами, відділами, співробітниками); відносини з фінансово-кредитною системою (з бюджетами та позабюджетними фондами, з банківською системою, зі страховими компаніями, податковими органами та ін.) та інші відносини.

До фінансових методів ми відносимо фінансове планування, прогнозування та контроль, фінансове забезпечення та фінансове регулювання. Їх дія проявляється в управлінні рухом фінансових ресурсів та у створенні та використанні грошових фондів.

Фінансові важелі є засобом дії фінансового методу і приводяться в дію за допомогою фінансово-економічних норм, нормативів, лімітів, порядку обчислення та сплати окремих платежів та податків, пільг, з метою формування і використання фондів грошових ресурсів у процесі планування, покликані впливати на економічну діяльність малих підприємств, стимулювати економічне зростання, підвищення продуктивності праці, покращення якості продукції. В їх складі можна виділити: дохід, прибуток, амортизаційні відрахування, відсоткові ставки за кредитами та депозитами, фінансові санкції, фінансові стимули та ін.

Нормативно-правове забезпечення функціонування фінансового

механізму малого підприємства складає відповідне законодавство (Конституція України, Господарський та Бюджетний кодекси України, Закони України "Про державну підтримку малого підприємництва", "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні", "Про спрощену систему оподаткування" та законодавчі акти, постанови, накази, інструкції), що регулює їх діяльність.

Статистична, економічна, фінансова інформація, яку надають малі підприємства та інші фінансові органи України, складає інформаційне забезпечення фінансового механізму малого підприємства.

ВИСНОВКИ

Підсумувавши вищевикладене, ми дійшли висновку, що фінансовий механізм діяльності малих підприємств є цілісною системою, іншими словами, "комплексом", в якую всі елементи пов'язані між собою і не можуть існувати окремо. Першим і відповідно головним, на нашу думку, є забезпечення відповідності фінансового механізму цілям і завданням фінансової політики держави. Другим, не менш важливим, є нормативно-правове забезпечення. Адже від того, наскільки точним і спрямованим воно буде на захист і підтримку малих підприємств, настільки ефективними будуть інші елементи фінансового механізму.

Тільки за такої послідовності дій держава забезпечить економічне зростання сектора малого підприємства.

Література:

1. Мельник В.М. Фіскальна політика держави в умовах фінансової кризи // *Фінанси України*. — 2008. — № 11. — С. 11—17.
2. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. *Фінансово-економічний словник*. — Львів: Видавничий Національного університету "Львівська політехніка", 2005. — 714 с.
3. *Фінанси: підручник* / За ред. С.І. Юрій; за ред. проф. В.М. Федосова. — К.: Знання, 2008. — 611 с.

4. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / Уклали: О.І. Скопченко, Т.В. Цимбалюк. — К.: Довіра, 2006. — 789 с.

5. Великий тлумачний словник Сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2007. — 1736 с.

6. Шеремет А.Д.; Сайфулін Р.С. *Фінанси підприємств: учеб. пособие*. — М.: Издат. группа "Форум" — ИНФРА-М, 1999. — 343 с.

7. Ковалева А.М.; Лапуста М.Г.; Скамай Л.Г. *Фінанси фірми: учебник*. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 416 с.

8. Ковалева А.М. *Фінанси: учеб. пособие*. — М.: Фінанси и статистика, 1996. — 334 с.

9. Колчина Н.В.; Поляк Г.Б.; Павлова Л.П. *Фінанси підприємств: учебник для вузов*. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. — 448 с.

10. Дробозина Л.А. *Фінанси: учебник для вузов*. — М.: Фінанси, ЮНИТИ, 1999. — 527 с.

11. *Фінанси: підручник* / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. — К.: Знання, 2008. — 611 с.

12. Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. *Державні фінанси: навч. посібник* / За заг. ред. В.Д. Базилевича. — Вид. 2-ге, доп. і перероб. — К.: Атіка, 2004. — 368 с.

13. Василик О.Д. *Державні фінанси України: навч. посіб.* — К.: Вища шк., 1997. — С. 322

14. Родионова В.М. *Фінанси*. — М.: Фінанси и статистика, 1993. — 395 с.

15. *Фінанси підприємств: навч. посібник* / за ред. Г.Г. Кірейцева. — 2-ге вид., перероб. та доп. — К.: ЦУА, 2002. — 268 с.

16. Романенко О.Р. *Фінанси: підручник*. — 4-те вид., стереотипне. — К.: ЦУА, 2009. — 312 с.

17. Опарін В.М. *Фінанси (Загальна теорія): навч. посіб.* — 2-ге вид., доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2001.

18. Коваленко О.М. *Методологічні основи фінансового механізму // Фінанси України*. — 2003. — № 4. — С. 54.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2009 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДОНБАС ДЕ-ЮРЕ", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"